

Werken met leerlijnen

Auteurs	Sander van Acht ; Hester Jelgerhuis ; Lalibel Mohaupt
Team	Stichting Kennisnet j.devreede@kennisnet.nl
Laatst gewijzigd	4 september 2019
Licentie	CC Naamsvermelding 3.0 Nederland licentie
Webadres	https://maken.wikiwijs.nl/81931/

Dit lesmateriaal is gemaakt met Wikiwijs van Kennisnet. Wikiwijs is hét onderwijsplatform waar je leermiddelen zoekt, maakt en deelt.

Inhoudsopgave

Welkom!	2
Curriculumbewustzijn?	2
Wat weet je al?	3
Dit levert de cursus je op	3
Zo werkt deze cursus	4
Voorbeeldscholen	5
Rijdende School	5
Het Talent	6
O4NT	6
Montessorischool Soest	7
De basis	8
Wat is een leerlijn?	8
Waarom werken vanuit leerlijnen?	9
De overheid bepaalt?	9
Kerdoelen	10
Referentieniveaus taal en rekenen	12
Aan de slag	12
Meer weten?	13
Stap 1: visie ontwikkelen	14
Inspiratie uit de praktijk	14
Visie ontwikkelen	15
Aan de slag	15
Meer weten?	16
Stap 2: bouwen	18
Inspiratie uit de praktijk	18
Leerlijn ontwerpen	19
Aan de slag	19
Meer weten?	20
Stap 3: organiseren	22
Inspiratie uit de praktijk	22
Aanpak organiseren	23
Aan de slag	23
Meer weten?	24
Stap 4: evalueren	26
Inspiratie uit de praktijk	26
Evalueren en doorontwikkelen	27
Aan de slag	28
Meer weten?	29
Afsluiting	30
Bedankt	30
Over dit lesmateriaal	31

Welkom!

Welkom bij deze online cursus over 'Werken met leerlijnen'!

Dit is het verhaal van vier scholen die met leerlijnen werken.
Zij bieden jou alle handvatten om zelf met leerlijnen aan de slag te gaan.

Stichting
Rijdende School

Het Talent

O4NT

Montessorischool
Soest

Voor vragen kun je contact opnemen met Kennisnet
via support@kennisnet.nl of 0800 3212233.

Curriculumbewustzijn?

Goed zicht op leerlijnen maakt dat je als leerkracht in het basisonderwijs 'boven' de stof staat, dat je verbanden ziet tussen vak- en vormingsgebieden en dat je flexibeler wordt in het bedenken van passende manieren om je leerdoelen te halen. Dat je los kunt komen van methodes, werkboeken en tekstboeken en zo beter aan kunt sluiten bij dat wat leerlingen nodig hebben om hun doel te bereiken.

Goed zicht op leerlijnen betekent ook dat je je bewust bent welke inhoud en vorm jouw curriculum moet hebben. Jou 'curriculumbewust' maken is het doel van deze cursus. Zodat je nog betekenisvoller onderwijs kunt bieden aan jouw leerlingen! En dat begint bij weten wat een leerlijn eigenlijk is. Deze twee heren leggen het nog eens rustig uit...

<https://www.youtube.com/embed/P-7qxDqkXZs?start=0&end=78>

Wat weet je al?

Kennischeck

Voordat we zo echt los gaan eerst even een kleine quiz. In hoeverre ben jij al een leerlijnen-expert? Test jouw voorkennis eens door de juiste woordcombinaties te vormen, succes!

☐ Leerlijn	a	Een beschrijving van de benodigde basiskennis en -vaardigheden van leerlingen voor een vak.
☐ Curriculumbewustzijn	b	De wettelijke eindtermen voor ieder vak zoals die door de overheid zijn vastgesteld.
☐ Referentieniveau	c	Kennis van alle bouwblokken die je in een leerlijn kunt gebruiken.
☐ Einddoelen	d	De streefdoelen die aangeven wat belangrijk is voor basisscholen om mee te geven aan leerlingen.
☐ Kerndoelen	e	Een overzicht van de doelen en inhoud van een vakgebied per schooljaar.

Dit levert de cursus je op

Deze cursus is ontwikkeld voor jou; leerkracht of medewerker in het primair onderwijs die de lesstof beter aan wil laten sluiten bij iedere leerling. We nemen je stapsgewijs mee op reis langs alle aspecten die komen kijken bij het **ontwerpen, organiseren en evalueren** van leerlijnen op jouw school. In plaats van de cursus alleen te volgen kun je er ook voor kiezen dat als team te doen.

Onze ambitie is dat je na afloop van deze cursus alles weet van de leerdoelen in het primair onderwijs en wat het betekent om te gaan werken vanuit leerlijnen. Na deze cursus heb je:

- alle benodigde kennis over **leerlijnen** en hoe die aansluiten bij de **tussen- en einddoelen**,
- handvatten om samen met collega's het **ontwerpproces** te doorlopen,
- zelf een **eigen leerlijn** ontwikkeld rondom taal, rekenen of een ander vakgebied,
- kennis van relevante **ICT-tools** om de leerlijnen waar mogelijk flexibel en gepersonaliseerd aan te bieden aan leerlingen.

Zo werkt deze cursus

Hoe leer je het beste wat een leerlijn is en wat je er op jouw school aan kunt hebben? Door in het diepe te springen en er gewoon zelf eentje te gaan maken...! In deze cursus nemen we je stapsgewijs mee door alle onderdelen die komen kijken bij het ontwerpen, organiseren en evalueren van je eigen leerlijn.

Opbouw

De cursus is opgedeeld in vier stappen die je links in de hoofdstukindeling terug ziet: *een visie ontwikkelen, bouwen, organiseren en evalueren*. Iedere stap bestaat daarbij uit een vaste opbouw:

1. Inspiratie uit de praktijk. Hier vertellen de voorbeeldscholen hoe zij de specifieke stap hebben ingevuld,

2. Theorie. Hier gaan we dieper in op de theorie van de stap,

3. Aan de slag. Met een opdracht vul je zelf een deel van jouw leerlijn in,

4. Meer weten? Wil je meer weten over de achtergronden en ben je op zoek naar verdieping, dan vind je op deze pagina een overzicht van relevante bronnen.

Veel succes!

Voorbeeldscholen

Wat een leerlijn precies inhoudt en hoe scholen ze ontwerpen en gebruiken verschilt per school. Om je te inspireren en je een goed beeld van de mogelijkheden te geven, nemen vier collega-scholen je in deze cursus mee door hun ervaringen met leerlijnen te delen.

[Stichting
Rijdende School](#)

[Het Talent](#)

[O4NT](#)

[Montessorischool
Soest](#)

Deze scholen laten zien dat er vele manieren zijn om met leerlijnen te werken. Ze vertellen je niet alleen hun succesverhalen, maar ook hun valkuilen, tips en trucs. Op de volgende pagina's stellen ze zich alvast even kort voor.

Rijdende School

Voorstellen

"Ik ben **Sharon Zuidgeest**, leerkracht en coördinator bij [Stichting Rijdende School](#). Onze school geeft onderwijs aan circuskinderen en kinderen van kermisexploitanten. Dat doen wij in grote rijdende scholen, minischolen, lesbussen en via online afstandsonderwijs.

De Rijdende School wil zoveel mogelijk gebruikmaken van de individuele kwaliteiten van de kinderen en aansluiten bij hun onderwijsbehoeften. Daarom gaan wij steeds meer werken met leerlijnen, waarmee we het onderwijs beter kunnen afstemmen op elk individueel kind. Ik ben projectleider van het landelijke doorbraakproject om dat te realiseren."

[//www.youtube.com/embed/yC09QrKgng](https://www.youtube.com/embed/yC09QrKgng)

Het Talent

Voorstellen

"Ik ben **Carla van den Bosch**, directeur van basisschool **Het Talent** in Lent en mede-ontwikkelaar van ons onderwijsconcept. Onze school erkent de verschillen tussen kinderen en wil recht doen aan de eigen talenten, mogelijkheden en ondersteuningsbehoeften van ieder kind.

Bij ons volgen kinderen in hun eigen tempo en op hun eigen niveau speelleerstoflijnen. Kinderen ontwikkelen zich in één ononderbroken lijn. Wij werken niet met jaargroepen, maar hebben kleine units met 110 - 120 leerlingen van 4 tot 12 jaar gevormd. Elke unit heeft een eigen team met vaste mentoren en unitregisseurs. Ieder kind heeft een eigen mentor en zit met leeftijdgenootjes

in een mentorgroep."

[//www.youtube.com/embed/17AWh1u4YnI](https://www.youtube.com/embed/17AWh1u4YnI)

O4NT

Voorstellen

"Ik ben **Hans Theeboom**, bestuurder bij **O4NT** en medeontwerper van het O4NT onderwijsconcept. Een O4NT-school biedt kinderen een leeromgeving met de modernste leermiddelen. Kinderen leren niet alleen alle verplichte basisschoolmaterie, maar worden vooral gestimuleerd om hun eigen talent te ontdekken en vaardigheden te ontwikkelen die voor de wereld van morgen van vitaal belang zijn.

Bij ons zijn kinderen mede-eigenaar van hun leertraject. Een O4NT-school leert kinderen om van jongs af aan zelf aan te geven wat zij willen leren. Door ons onderwijsconcept hebben docenten een andere rol gekregen, en zijn zij naast vakspecialist veel meer een coach voor de leerlingen."

[//player.vimeo.com/video/102826987](https://player.vimeo.com/video/102826987)

Montessorischool Soest

Voorstellen

"Ik ben **Marita Veldt**, leerkracht middenbouw bij de [Montessorischool Soest](#). Onze school houdt rekening met verschillen tussen kinderen en zorgt ervoor dat de leerstof past bij het niveau van het kind.

Wij werken naar het principe 'Help mij het zelf te doen' en willen kinderen zelfstandig maken. Daar sluit het werken met leerlijnen goed op aan, omdat je daarmee inspeelt op de behoeften van individuele kinderen."

<https://www.youtube.com/embed/-OXL0Emswks>

De basis

Wat is een leerlijn?

In deze module bieden we je het theoretische kader voor het werken met leerlijnen. Maar wat is een leerlijn eigenlijk? In deze cursus omschrijven wij een leerlijn als volgt:

"Een leerlijn geeft per vakgebied en per leerjaar aan op welke manier leerlingen van het startniveau tot de kerndoelen komen. Belangrijke momenten in de leerlijn heten tussendoelen. De tussendoelen zijn cruciale leermomenten, die behaald moeten zijn voordat de volgende stap gemaakt kan worden."

Varianten

Grofweg zijn er twee uitersten bij het werken met leerlijnen:

1. **Je werkt vanuit bestaande methodes, en laat die op onderdelen los door er leerlijnen voor te maken.** Dat doe je door doelstellingen en leeractiviteiten te formuleren vanuit de methode: wat wil je bereiken en hoe doe je dat?
2. **Je werkt vanuit leerlijnen, waarbij de methode slechts een van de bronnen is waarmee leerlingen zich de leerstof eigen maken.** Andere bronnen zijn methodeonafhankelijke leermaterialen, opdrachten, apps en tools.

Ook zijn er scholen die (onderdelen van) leerlijnen koppelen aan projecten of actuele vraagstukken en scholen die delen van de leerlijn digitaal aanbieden. Welke keuze past het beste bij jouw school?

Uit de praktijk

Onderstaand geven de vier voorbeeldscholen aan wat zij precies verstaan onder een 'leerlijn':

- **Sharon Zuidgeest, Rijdende School:** *Als ik aan leerlijnen denk zie ik een ladder voor me, waarop je als leerling steeds een stap verder komt. Een leerlijn bestaat in mijn ogen uit alle stappen die leerlingen - in chronologische volgorde - zetten om het einddoel voor een vakgebied te halen. Het is belangrijk die stappen, die bestaan uit leerdoelen en een aantal cruciale leermomenten, helder te beschrijven.*
- **Carla van den Bosch, Het Talent:** *Als ik het over leerlijnen heb spreek ik over speelleerstoflijnen, die bestaan uit vaardigheden en subvaardigheden. Onder de vaardigheidslijnen hangt het concrete leerarrangement. Dat bestaat uit een instructie en een aanbod. De vaardigheden én de leerstof zijn opklimmend qua moeilijkheidsgraad. We bieden kinderen een eenvoudige, gemiddelde en snelle leerlijn. Door de leerlijnen te koppelen aan vaardigheden en leerarrangementen hebben wij de globale leerdoelen van SLO concreet gemaakt.*
- **Hans Theeboom, O4NT:** *Ik definieer leerlijnen als een set te behalen leerdoelen. Daarbij maakt het niet uit in welke volgorde leerlingen die doelen halen. Het gaat om de stappen die leerlingen moeten zetten om verder te komen in hun eigen leertraject*
- **Marita Veldt, Montessorischool Soest:** *Voor mij is een leerlijn de in kaart gebrachte leerstof die een kind zich op een bepaald vakgebied eigen maakt tijdens de basisschoolperiode, opgedeeld in tussendoelen.*

Waarom werken vanuit leerlijnen?

Veel leraren willen beter aansluiten bij wat kinderen nodig hebben. Door vanuit leerdoelen en leerlijnen te werken kun je als leerkracht zelf nadenken over de beste leeractiviteiten. Je staat zo meer 'boven' de stof, ziet verbindingen tussen vak- en vormingsgebieden en bedenkt passende manieren om je leerdoelen te halen. Dat komt ook van pas als kinderen moeite hebben met de leerstof of juist sneller door de leerlijn kunnen!

Maar leerlijnen hoeven niet altijd *alle* lesstof te omvatten, je kunt ze ook prima voor kleinere onderdelen gebruiken. Kijk maar eens hoe deze school een specifieke leerlijn voor onderdelen van het rekenonderwijs heeft ontwikkeld:

[//www.leraar24.nl/api/video/2390/embedded](https://www.leraar24.nl/api/video/2390/embedded)

In deze video, en in de verhalen van de vier voorbeeldscholen, komen enkele belangrijke argumenten naar voren om te gaan werken met leerlijnen:

- Je wilt beter kunnen afstemmen op de **individuele onderwijsbehoefte** van de leerling binnen een groep.
- Je wilt een **gerichtere instructie** aan de leerling kunnen geven.
- Je wilt dat leerlingen meer **samenwerken** (bijvoorbeeld d.m.v. coöperatief leren).
- Je wilt beter weten waar een leerling zit op een bepaalde **ontwikkelingslijn**.
- Je wilt een (beter) beeld krijgen van de '**zone van de naaste ontwikkeling**'.
- Je wilt **eigenaar** zijn van jouw eigen leerlijnen, gericht op **jouw doelgroep** en onderwijspraktijk.

De overheid bepaalt?

Wanneer je het onderwijs meer zelf wilt vormgeven vanuit leerdoelen en gaat nadenken over leerlijnen is het goed om te weten waar de grenzen liggen: wat mag er wel en niet vanuit de overheid?

In het basisonderwijs bestaat het formele curriculum uit **kerndoelen** en **referentieniveaus**. Op basis van dit formele curriculum stelt een school zelf een onderwijsprogramma samen dat aansluit bij de visie van de school en de behoeften van leerlingen, ouders en de omgeving van de school. Als leraar vertaalt je dit programma vervolgens naar goed onderwijs in de klas.

Wetten en regels

Via onderstaande linkjes vind je alle informatie over de kaders waarbinnen je als school met leerlijnen aan de slag kunt:

[Volledige wettekst bij de 'Wet op het primair onderwijs'](#)

[Mogelijkheden voor scholen om te kunnen 'experimenteren' als 'regelluwe' school](#)

Bekijk ook deze video van de SLO over [Leerplan in beeld](#). Hier vind je een helder overzicht van alle kern- en tussendoelen die leerlingen moeten halen, wat als basis kan dienen voor jouw leerlijn(en):

[//player.vimeo.com/video/79107292](https://player.vimeo.com/video/79107292)

Methode of leerlijn?

Kies je als school om deels vanuit een methode te werken, of ga je volledig over op het werken via leerlijnen? Wees je bij deze keuze bewust van het verschil tussen beide routes:

- Als je werkt met een methode heeft iemand anders voor jou bedacht wat je op welk moment op welke manier aanbiedt. De methode heeft de leerinhoud en leeractiviteiten bedacht vanuit de kerndoelen en referentieniveaus.
- Wanneer je werkt vanuit een leerlijn staan de kerndoelen en referentieniveaus als einddoel centraal. De daarvan afgeleide tussendoelen vormen de leidraad voor je aanbod. Je bent vrij om zelf de leerinhoud en leeractiviteiten aan te passen aan actuele vraagstukken, interesses, wereldoriënterende thema's etc.

Kerndoelen

Er gelden 58 wettelijk vastgestelde [kerndoelen](#) voor het primair onderwijs. Deze kerndoelen geven aan wat leerlingen aangeboden moeten krijgen op de basisschool. Basisscholen hebben de inspanningsverplichting om dit aan te bieden.

De kerndoelen zijn geformuleerd voor grotere vakgebieden, zoals taal, rekenen, oriëntatie op jezelf en de wereld, kunstzinnige oriëntatie en bewegingsonderwijs.

Voorbeeld

Deze kerndoelen zijn het uitgangspunt voor de [leerlijn 'mondelinge taalvaardigheid'](#) van de Montessorischool Soest:

1. Leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie mondeling (of schriftelijk) gestructureerd weer te geven.
2. Leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.
3. Leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.

De leerlijn is uitgewerkt voor vier subdomeinen (gesprekken, informatie, luisteren en spreken), en geeft ook helder de relatie tot de referentieniveaus weer.

Kennisquiz Kerndoelen

Hoe goed ken jij eigenlijk de kerndoelen? Hieronder zie je 10 'kerndoelen', waarvan er slechts 5 echte

kerndoelen zijn. Lukt het jou de juiste kerndoelen te selecteren?

- ☐ De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.
- ☐ De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten.
- ☐ De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen.
- ☐ De leerlingen leren wiskundetaal gebruiken.
- ☐ De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.
- ☐ De leerlingen kunnen goed omgaan met hun eigen financiën en weten de waarde van gangbare producten.
- ☐ De leerlingen zijn in staat eenvoudige constructies te bouwen, zoals een pyramidevorm of houtverbinding.
- ☐ De leerlingen zijn bekend met de jaartallen betreffende de belangrijkste oorlogen die in Nederland hebben plaatsgevonden.
- ☐ De leerlingen zijn in staat zich in basiskennis van het Spaans uit te drukken.
- ☐ De leerlingen kunnen eenvoudige sportwedstrijden begeleiden als scheidsrechter of spelbegeleider.

Referentieniveaus taal en rekenen

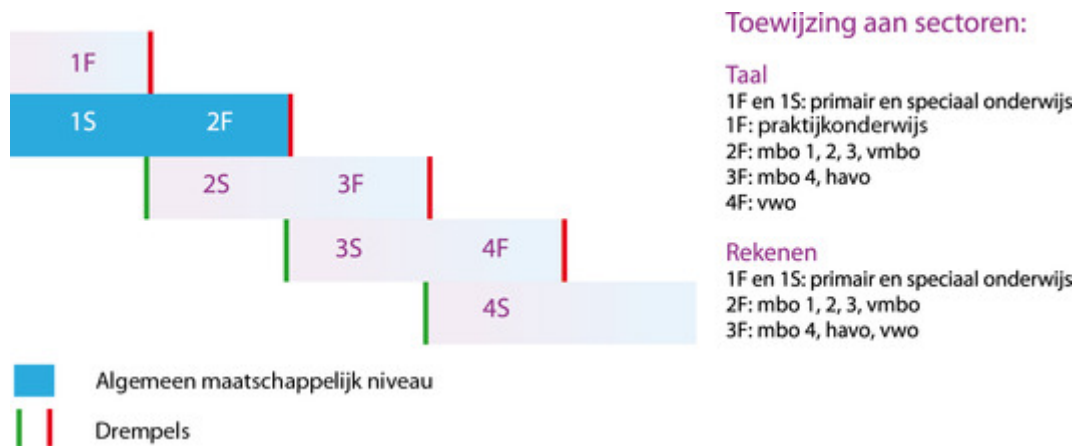

De referentieniveaus voor taal en rekenen schrijven voor wat leerlingen moeten kennen en kunnen op vier momenten in hun schoolloopbaan: het basisonderwijs, speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Alle referentieniveaus vormen samen het referentiekader voor taal en rekenen: de basis van het onderwijs in de Nederlandse taal en rekenen.

Fundamenteel- en streefniveau

Het referentiekader bestaat uit fundamentele niveaus en streefniveaus. Het fundamentele niveau (F-niveau) is de basis die leerlingen moeten beheersen. Het streefniveau (S-niveau) is voor leerlingen een aanvullend doel dat zij kunnen bereiken. Voor leerlingen in het basisonderwijs geldt het niveau 1F als eindniveau.

In [dit document](#) zijn alle doelen binnen deze niveaus in detail beschreven en op [deze website](#) zie je beknopt de doelen voor niveau 'Rekenen-1F' en linkjes naar de andere niveaus.

Resultaatverplichting

Een groot verschil met de kerndoelen is dat er in het referentiekader sprake is van een resultaatverplichting in plaats van een inspanningsverplichting: 75% van de leerlingen moet landelijk het fundamentele niveau 1F behalen. Voor kinderen die niveau 1F (zonder hulpmiddelen) niet halen zijn [passende perspectieven](#) beschreven.

Aan de slag

Je hebt nu alle theoretische bagage op zak om echt met leerlijnen aan de slag te kunnen. In de volgende modules ga je stap voor stap een eigen leerlijn ontwikkelen. Voordat je daaraan begint is het goed om nog even stil te staan bij jullie uitgangssituatie, en voor jezelf deze vragen te beantwoorden:

Wat is volgens jou een 'leerlijn'?

Wat zie jij als voordelen van het werken met leerlijnen?

Hoe denken anderen op jouw school over het werken met leerlijnen?

Met welk doel zou je voor jouw school leerlijnen gaan ontwikkelen?

Logboek

Je kunt de antwoorden opschrijven in [dit logboek](#), dat je hier kunt downloaden.

Op de volgende pagina vind je nog verschillende bronnen die als achtergrondinformatie kunnen dienen. Wil je direct van start, klik dan links in het menu op '**Stap 1: visie ontwikkelen**'.

Succes!

Meer weten?

Er is al veel informatie beschikbaar over leerlijnen, referentieniveaus en kerndoelen. Op deze pagina hebben we enkele interessante bronnen voor je geselecteerd, die we je van harte aanraden om door te nemen.

Leerlijnen

- [In vijf stappen naar het werken vanuit leerlijnen](#) (2015, binnen KPC Groep)
- [Doorlopende leerlijnen taal en rekenen](#) (SLO)
- [Doorlopende leerlijnen taal basisonderwijs](#) (expertisecentrum Nederlands)
- [Digilijn rekenen](#) (SLO)
- Moonen, B. (2010). [De referentieniveaus taal en rekenen in de praktijk. Het vormgeven van doorlopende leerlijnen: waarom, wat en hoe.](#)
- Leerlijnen binnen methoden, zoals [Pluspunt](#) (Malmberg), of [Alles telt](#) (Thieme Meulenhoff)

Referentieniveaus en kerndoelen

- [Referentiekader taal en rekenen](#) (Rijksoverheid)
- [Referentiekader taal en rekenen](#)
- Stap, M. van der (2015). [Van kerndoel tot referentieniveau.](#)
- [Kerndoelen](#) (SLO)
- [Rekendoelen primair onderwijs](#) (SLO)

Stap 1: visie ontwikkelen

"Kijk naar wat een kind op een specifiek moment nodig heeft, niet naar wat toevallig op het rooster staat."

Dit is de eerste zin uit het boek [Scholen om van te leren](#) van Frans Schouwenburg (Kennisnet). Zijn verhaal is helder: scholen *hebben* de ruimte om hun onderwijs op innovatieve manieren te organiseren. De acht scholen die in het boek hun ervaringen delen laten zien dat het goed mogelijk is om binnen de wettelijke grenzen te innoveren, ook op het gebied van leerlijnen.

De rode draad in hun innovaties? Het ontwikkelen van organisaties waarin het systeem zich aan het kind aanpast in plaats van dat het kind zich aan het systeem moet aanpassen. Echt gepersonaliseerd leren dus. En daar sluiten leerlijnen heel goed bij aan.

Deze eerste module gaat over jullie **visie** op leerlijnen: *het verhaal*. Waarom zou je als school met leerlijnen willen werken en wat wil je ermee bereiken? Bekijk ter inspiratie eens dit interview met Frans Schouwenburg:

[//www.youtube.com/embed/1We-ZUXdlXk](https://www.youtube.com/embed/1We-ZUXdlXk)

Inspiratie uit de praktijk

We kunnen zoveel van elkaar leren. Om je daarbij te helpen vind je bij de start van iedere module de ervaringen van onze vier voorbeeldscholen. Zij delen hier de belangrijkste aandachtspunten bij het ontwikkelen van leerlijnen. En die ontwikkeling start met een heldere visie op *leren*; lees op deze pagina eens hun verhalen...

Visie op leren

- Sharon Zuidgeest, Rijdende School: *Door met leerlijnen te werken laten wij leerlingen samenwerken, ongeacht de locatie waar zij zijn en de methode die zij gebruiken. We sluiten aan op de behoeften van ieder kind, willen individuele kwaliteiten ontplooien, volgen de voortgang van een leerling, en koppelen vakgebieden aan elkaar.* > [lees het hele verhaal](#)
- Carla van den Bosch, Het Talent: *Onze school erkent, herkent en is bekend met haar leerlingen. Door te werken met leerlijnen krijgt ieder kind instructie op zijn eigen niveau en werkt ieder kind met dag- en weektaken zelfstandig aan de speel-leerstoflijnen.* > [lees het hele verhaal](#)
- Hans Theeboom, O4NT: *Binnen onze scholen zijn leerlijnen met leerdoelen leidend. Wij gaan ervan uit dat kinderen mede-eigenaar van hun leertraject zijn.* > [lees het hele verhaal](#)
- Marita Veldt, Montessorischool Soest: *Als montessorischool geven wij geen klassikaal onderwijs, omdat we met drie groepen in één klas zitten. Daarom werken methoden niet altijd voor ons. Door te werken met leerlijnen willen we onze leerlingen motiveren en hen laten werken aan actuele opdrachten.* > [lees het hele verhaal](#)

Visie ontwikkelen

Als je wilt gaan werken met leerlijnen is de eerste vraag: waarom wil je dat en wat wil je ermee bereiken? Het vraagt om een helder verhaal. Een goede visie inspireert en geeft richting aan waar je naartoe wilt. Het is de basis voor alle latere activiteiten. Het verhaal maakt ook duidelijk wat de verbinding met jullie onderwijsconcept is.

Begin met het 'waarom'

Simpel gezegd is een visie het antwoord op de vraag '*waar ga en sta je voor?*'. Maar het is nog niet zo eenvoudig om die vraag kort en helder te beantwoorden. De '**Gouden Cirkel**' theorie van Simon Sinek kan je hierbij helpen; hij beschrijft in onderstaande video een visie als het antwoord op de '*waarom?*'-vraag. Oftewel, waar je als school voor gaat en staat in het werken met leerlijnen. Als je daar een helder antwoord op hebt, volgen het '*hoe?*' en '*wat?*' vanzelf.

[//www.youtube.com/embed/qp0HIF3Sfl4](https://www.youtube.com/embed/qp0HIF3Sfl4)

Belangrijke aandachtspunten

Volgens onze vier voorbeeldscholen is het volgende nodig voor een goede visie:

- dat je visie tot stand komt met betrokkenheid van de directie, collega's en waar mogelijk ook leerlingen en ouders binnen je school;
- dat je visie is afgeleid van het onderwijsconcept van jouw school;
- dat je samen bepaalt voor welk vakgebied en voor welke leerlingen je een leerlijn wilt uitwerken;
- dat je samen formuleert wat je met leerlijnen wilt bereiken;
- dat je het verhaal zo beknopt mogelijk verwoordt: is jullie visie in één zin samen te vatten?

Aan de slag

Goed, tijd voor actie! De eerste stap is om jullie verhaal uit te werken: wat is de visie op leerlijnen voor jouw school? Ga daarbij uit van jullie onderwijsconcept, beschrijf waarom je met leerlijnen wilt werken, voor welk vakgebied je een leerlijn wilt uitwerken en wat je ermee wilt bereiken. Probeer jullie verhaal zo beknopt mogelijk te formuleren, hoe lastig dat ook lijkt. Less is more...

Stappenplan voor visievorming

Dit stappenplan kan je helpen jullie visie vorm te geven:

Stap 1: voorbeelden

Kijk nog eens goed naar de [praktijkvoorbeelden](#). Welk verhaal inspireert jou het meeste en waarom? Wat neem je uit dit verhaal mee voor je eigen visie op leerlijnen?

Stap 2: samenwerken

Je kunt de visie zelf bedenken, maar het advies is dit meteen samen met je collega's te doen. Daarvoor kun je [deze opzet](#) gebruiken.

Stap 3: onderwijsconcept

Beschrijf beknopt het onderwijsconcept van jouw school, en de rol van methoden en leerlijnen om dat onderwijsconcept te realiseren.

Stap 4: vakgebied en doelgroep

Voor welk vakgebied en welke leerlingen wil jij met leerlijnen werken?

Stap 5: doelen

Wat wil je bereiken door met leerlijnen te werken? Wat kun je daarmee oplossen of verbeteren? Wat is de 'winst' voor kinderen en voor leerkrachten?

Stap 6: visie

Beschrijf tot slot in minimaal 1 zin en maximaal 250 woorden je visie op leerlijnen: waarom zou je op jouw school met leerlijnen willen werken?

Logboek

Je kunt de antwoorden opschrijven in het logboek dat je in de vorige module hebt gedownload (als je dat nog niet hebt gedaan, dan kun je [het logboek](#) hier downloaden).

Bekijk ter inspiratie nog meer voorbeelden hoe andere scholen hun onderwijs en leerlijnen hebben georganiseerd:

		//www.youtube.com/embed/_uffjnVw5Qc			//www.youtube.com/embed/eD3pCojKRQY
<i>Hoe kun je onderwijs anders organiseren?</i>			<i>Wat kunnen wij leren van het Finse onderwijs?</i>		

Technologie voor visievorming

En als laatste kun je natuurlijk ook slim gebruik maken van (gratis) **technologie** om jullie visie te ontwikkelen en te presenteren. Op de volgende pagina krijg je enkele suggesties voor handige tools om in deze fase in te zetten.

Meer weten?

Er is al veel informatie beschikbaar over het werken met leerlijnen en het ontwikkelen van een visie hierop. Op deze pagina hebben we enkele interessante bronnen voor je geselecteerd, die we je van harte aanraden om door te nemen.

Visievorming

Innovatieversneller. De Innovatieversneller geeft antwoord op vragen die scholen hebben rondom innovatie, zoals: wanneer en waar is innovatie wenselijk? En welke aanpak werkt het best?

Visieversneller. Met de visieversneller organiseer je een workshop met als uitkomst een visie op het ICT-gebruik én een concreet actieplan.

Scholen om van te leren, het inspirerende boek van Frans Schouwenburg over acht innovatieve PO en VO scholen, online gratis te lezen.

In vijf stappen naar het werken vanuit leerlijnen, een stappenplan ontwikkeld door de KPC Groep voor scholen die met leerlijnen willen gaan starten.

ICT-tools

Gebruik onderstaande ICT-tools om jullie visie te ontwikkelen en te presenteren:

- **Antswergarden:** een handige tool waarmee je heel snel uit een team de belangrijkste ideeën zichtbaar maakt.
- **Padlet:** een virtueel prikbord waarop het hele team online ideeën, video's en linkjes kan plaatsen, zodat er een collage van jullie visie ontstaat.
- **Stickymoose:** laat het hele team online ideeën spuien, waarop iedereen vervolgens kan stemmen. Welke richting heeft het meeste draagvlak?
- **Google Formulieren:** maak (gratis) een online enquête aan, waarmee je snel alle wensen, ambities en mogelijke twijfels of weerstand uit het team boven tafel krijgt.
- Maak zichtbaar hoe jullie nu werken door bijvoorbeeld leerlingen hun schooldag te laten filmen. Met de **YouTube Editor** monteren ze hun video, zodat je als team kunt bepalen waar jullie nu staan en waar jullie verbeteringen willen aanbrengen.

Stap 2: bouwen

Nu je visie helder is kun je een start maken met de inhoudelijke uitwerking van de leerlijn. Ook sta je stil bij de vraag wat de meerwaarde van ICT is bij het werken met leerlijnen. In deze module vind je daarvoor suggesties.

[//www.youtube.com/embed/VPGMEkuv1KA](https://www.youtube.com/embed/VPGMEkuv1KA)

Inspiratie uit de praktijk

Je hoeft het 'leerlijnen-wiel' zeker niet zelf opnieuw uit te vinden. Kijk eens hoe de vier voorbeeldscholen hun leerlijnen hebben gebouwd, en welke rol ICT daarbij speelt.

Hoe bouw je een leerlijn en wat is de meerwaarde van ICT?

- Sharon Zuidgeest, Rijdende School: *Wij werken met leerlijnen, maar laten de methodes niet helemaal los, zodat de leerlingen kunnen aansluiten bij hun winterschool. We zijn klein begonnen en hebben eerst een leerlijn - met leerdoelen en cruciale leermomenten - gemaakt voor één vakgebied. Daarna hebben we hetzelfde gedaan voor andere vakgebieden, en hebben we koppelingen gemaakt tussen de leerlijnen. We gebruiken technologie om onze leerlingen tijd- en plaatsonafhankelijk te laten leren.* [> lees het hele verhaal](#)

[//www.youtube.com/embed/Pg-ZSHQLhJE](https://www.youtube.com/embed/Pg-ZSHQLhJE)

- Carla van den Bosch, Het Talent: *Om recht te doen aan de verschillende niveaus van kinderen hebben wij voor alle vakgebieden speelleerstoflijnen ontwikkeld, die bestaan uit vaardigheden en concrete leerarrangementen. Door de leerlijnen krijgt elk kind bij ons instructie op zijn eigen niveau. Ik vind dat de rol en impact van ICT nog sterk wordt overdreven als het om leerlijnen gaat. Het lijkt erop dat we nu vooral bestaande methodes digitaliseren, maar dat is niet genoeg om daadwerkelijk tot gepersonaliseerd onderwijs te komen.* [> lees het hele verhaal](#)
- Hans Theeboom, O4NT: *Binnen O4NT zijn leerlijnen leidend. Zo helpen we leerlingen om op hun eigen niveau te werken: gepersonaliseerd leren. We ontwikkelen eigen leerlijnen voor alle vakgebieden. Ook zetten we de leerlijnen in onze app, die kinderen, hun ouders en de coaches gebruiken om de voortgang in te zien. Het aanbieden van maatwerk per kind wordt steeds beter mogelijk door technologie in te zetten; voor digitaal en adaptief leermateriaal, voor learning analytics, voor inzicht in de voortgang en voor het plannen van leeractiviteiten door leerlingen.* [> lees het hele verhaal](#)
- Marita Veldt, Montessorischool Soest: *Onze school werkt met leerlijnen om in te spelen op de*

behoefden van individuele kinderen. Wij hebben een leerlijn met doelen ontwikkeld waarin we taalopdrachten koppelen aan kosmisch onderwijs (wereldoriëntatie). Bij de uitwerking hebben we goed gekeken waar we slim gebruik kunnen maken van bestaande activiteiten en waar we nieuwe leeractiviteiten en opdrachten moesten maken. > [lees het hele verhaal](#)

Leerlijn ontwerpen

Om de inhoud van jouw leerlijn te bepalen is het belangrijk om samen met je collega's de tussen- en einddoelen en leerarrangementen uit te werken. En te bepalen waar de inzet van ICT meerwaarde heeft. Vertrekpunt is de visie die je in de vorige module hebt uitgewerkt, waarmee je antwoord hebt gegeven op de 'waarom'-vraag. Nu is het tijd de 'wat'-vraag te beantwoorden en de leerlijn te ontwerpen.

Een leerlijn ontwerpen

Om een leerlijn te ontwerpen werk je de volgende stappen uit:

1. **Tussen- en einddoelen**

Allereerst werk je per leerjaar de leerdoelen uit voor jullie leerlijn. Daarbij kun je een onderscheid maken tussen de tussendoelen en het einddoel. Dit kun je bijvoorbeeld uitwerken in deze [tabel](#). Uitgangspunt zijn de landelijke kerndoelen en de referentieniveaus (voor taal en rekenen). **Tip:** blijf je ook (een deel van) de methode gebruiken, neem dan ook de doelen uit die methode mee bij het ontwerp.

2. **Leerarrangementen**

Vervolgens ga je een stap verder, waarbij je de leerdoelen van jullie leerlijn als basis gebruikt. Nu ga je samen bepalen hoe het leerarrangement eruit ziet: welke leeractiviteiten, leermaterialen, opdrachten en lesideeën wil je gebruiken om de leerdoelen te bereiken? Hierbij beantwoord je ook de vraag wat je kunt aanbieden vanuit methodes, bestaande leermaterialen of nieuw te ontwikkelen leermaterialen.

3. **Inzet van ICT**

Tot slot sta je stil bij de vraag hoe je ICT slim kunt inzetten bij het werken met leerlijnen. Denk bijvoorbeeld aan het inzetten van digitale leermaterialen, educatieve apps, het gebruik van adaptief leermateriaal, learning analytics of het meten van de voortgang van leerlingen.

Op de volgende pagina ga je deze stappen zelf doorlopen.

Aan de slag

Goed, tijd voor actie! De volgende stap is om nu de leerlijn voor jullie school te ontwerpen. Uitgangspunt is de visie die je in de vorige module hebt bepaald.

Stappenplan voor het ontwerp

Dit stappenplan kan jullie helpen de leerlijn te ontwerpen:

Stap 1: voorbeelden

Kijk nog eens goed naar de [praktijkvoorbeelden](#). Welk voorbeeld inspireert jou het meeste en waarom? Wat neem je uit dit voorbeeld mee voor de inhoud van je eigen leerlijn?

Stap 2: leerlijnen

Kijk eens naar voorbeelden van [uitgewerkte leerlijnen](#). Zit daar een voorbeeld bij dat jullie kunnen gebruiken?

Stap 3: samenwerken

Je kunt de leerlijn zelf ontwerpen, maar het advies is dit meteen samen met je collega's te doen. Daarvoor kun je [deze opzet](#) gebruiken.

Stap 4: eind- en tussendoelen

Wat zijn per leerjaar het einddoel en de tussendoelen die leerlingen moeten halen? Voor het ontwerp van jouw leerlijn kun je [deze tabel](#) gebruiken of een tekening maken (bijvoorbeeld op een grote behangrol).

Stap 5: leerarrangement

Schrijf nu per tussendoel op hoe het leerarrangement eruit ziet: welke leeractiviteiten, leermaterialen, opdrachten en/of lesideeën wil je gebruiken om de leerdoelen te bereiken? Hier beantwoord je ook de vraag wat je aanbiedt vanuit methodes, bestaande leermaterialen of nieuw te ontwikkelen leermaterialen.

Stap 6: inzet ICT

Bepaal tot slot hoe je ICT slim kunt inzetten. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van digitale leermaterialen, educatieve apps, adaptief leermateriaal, learning analytics of het meten van de voortgang van leerlingen.

Zo krijg je een goed overzicht van de gehele leerlijn en de acties die nodig zijn om de leerlijn compleet te gaan maken!

Je kunt de antwoorden weer opschrijven in je **logboek**, dat je in de vorige module hebt gedownload (als je dat nog niet hebt gedaan, dan kun je [het hier](#) downloaden).

Technologie voor het ontwerp

En als laatste kun je natuurlijk ook slim gebruik maken van (gratis) **technologie** om jullie leerlijn te ontwerpen en te presenteren. Op de volgende pagina krijg je enkele suggesties voor handige tools om in deze fase in te zetten.

â€‹

Meer weten?

Er is al veel informatie beschikbaar over het ontwerpen van leerlijnen. Op deze pagina hebben we een paar voorbeelden van leerlijnen voor je opgenomen. Ook vind je op deze pagina handige ICT-tools die je kunt inzetten bij het ontwerpen van de leerlijn.

Leerlijnen

- Een voorbeeld van de [leerlijn schrijfvaardheid](#) van de Rijdende School.
- Een voorbeeld van de [hulpkaart](#) voor leerlingen, horend bij de leerlijn schrijfvaardigheid van de Rijdende School.
- Een [schema](#) met kernbegrippen, lesmateriaal, lesdoelen en lessuggesties van de Rijdende School. Hierbij wordt voor het thema '80-jarige oorlog' een koppeling gelegd tussen aardrijkskunde / geschiedenis / natuur / techniek / multimedia en de leerlijnen schrijven (SV) / mondelinge taalvaardigheid (MT) / meten en meetkunde (MM).
- Een voorbeeld van de [leerlijn mondelinge taalvaardigheid](#) van de Montessorischool Soest.
- Een voorbeeld van de [leerlijn spelling](#), de [leerlijn technisch lezen](#) en de [leerlijn rekenen](#) op

www.onderwijsgek.nl.

- [Leerlijnen van de CED Groep](#): rekenen, taal, spelling, leren leren, sociaal gedrag, denken als een programmeur.
- [Leerlijn rekenen](#) van het Freudenthal Instituut.
- [Leerstoflijnen op taalenrekenen.nl](#): schrijven, lezen, begrippenlijst en taalverzorging.
- [Doelenboekje](#) van Het Talent, christelijke basisschool Delftlanden.

ICT-tools

Gebruik onderstaande (gratis) ICT-tools om je te helpen bij het ontwerpen en zichtbaar maken van je leerlijn:

- [Popplet](#): maak per einddoel of per leerjaar een (digitale) mindmap om zo alle eisen, materialen en organisatorische aspecten goed in beeld te krijgen.
- [Trello](#): zet alle tussen- en einddoelen in handige taaklijsten, voeg per lijst acties toe en zorg zo voor een helder overzicht van alle to-do's in jullie ontwikkeltraject.
- [Forallrubrics](#): bepaal per tussen- of einddoel welke kennis en vaardigheden leerlingen moeten ontwikkelen en op welke niveaus ze die kunnen aantonen. Hiermee maak je duidelijke (digitale) rubrics, waarmee leerlingen zelfs elkaar kunnen beoordelen waar ze op de leerlijn staan!
- [Hstry](#): ontwerp de leerlijn als een 'tijdlijn', waarop je precies kunt plaatsen wat leerlingen in bepaalde leerjaren moeten kennen en kunnen. Compleet met video's, afbeeldingen linkjes en nog openstaande vragen!

Stap 3: organiseren

Naast de visie op en de inhoud van de leerlijn is het ook belangrijk na te denken over het proces: hoe kun je dat slim organiseren? De voorbeeldscholen zeggen allemaal: ga het vooral doen! Ga aan de slag! Wees creatief, leer van en met elkaar, en durf ook fouten te maken.

Daarom leer je in deze module meer over de aanpak om leerlijnen te ontwikkelen. We beginnen met tips van andere scholen: hoe hebben zij het aangepakt? Vervolgens delen we een paar voorbeelden. Tot slot ga je weer zelf aan de slag: welke aanpak kies jij om binnen jouw school te komen tot leerlijnen?

[//www.youtube.com/embed/GUTM8xnh7DM](https://www.youtube.com/embed/GUTM8xnh7DM)

Inspiratie uit de praktijk

Het 'productie-proces' van een leerlijn kun je op vele manieren inrichten. Kijk ter inspiratie eens hoe de vier voorbeeldscholen het werken met leerlijnen hebben georganiseerd.

Hoe pak je het werken met leerlijnen slim aan?

- Sharon Zuidgeest, Rijdende School: *Wat bij ons goed werkte is dat wij klein zijn begonnen, met een leerlijn voor één vakgebied. Een andere succesfactor is de nauwe samenwerking in werkgroepen, met alle collega's. Leer daarnaast zoveel mogelijk van andere scholen. Bij ons heeft elke leerkracht een week op een andere school meegelopen. Tot slot ben ik erg te spreken over onze samenwerking met uitgeverij Zwijsen bij het ontwikkelen van de leerlijn spelling.* > [lees het hele verhaal](#)
- Carla van den Bosch, Het Talent: *Als tip voor scholen die een leerlijn willen gaan ontwikkelen is mijn advies andersom en 'out of the box' te denken, ook al is dat even wennen. Ga opnieuw aan de tekentafel zitten, en durf oude gedachten en aanpakken los te laten. En ga vooral ook doen. Dan kan het ineens heel snel gaan.* > [lees het hele verhaal](#)
- Hans Theeboom, O4NT: *Mijn advies aan scholen is vanaf de start goed na te denken over het slim inzetten van ICT en digitale leermaterialen als je gaat werken met leerlijnen. Daarnaast moet je bepaalde organisatiestructuren los durven laten. Maar het belangrijkste is vertrouwen te hebben in een leerling.* > [lees het hele verhaal](#)
- Marita Veldt, Montessorischool Soest: *Toen wij besloten om te gaan werken met leerlijnen hebben we daar de hulp van een expert bij gezocht. Aan de hand van een aantal stappen zijn we gekomen tot een heldere leerlijn, mét mooie door onszelf ontwikkelde leeractiviteiten en opdrachten.* > [lees het hele verhaal](#)

Aanpak organiseren

Het ontwikkelen van een leerlijn kan voor grote veranderingen in je school en curriculum zorgen. Handig dus om vooraf goed na te denken hoe je dat proces organiseert. Op deze pagina delen de voorbeeldscholen tips hoe je dit proces kunt aanpakken, hoe je slim in teams kunt werken en hoe je van en met elkaar kunt leren.

Tips

Onze vier voorbeeldscholen geven je een reeks tips voor de aanpak om tot leerlijnen te komen, waaronder:

- Begin gewoon en ga het vooral doen.
- Accepteer dat er ook dingen mis zullen gaan: veranderen is lef tonen.
- Besteed écht tijd aan de vraag hoe je ICT slim kunt inzetten bij het werken met leerlijnen.
- Realiseer je dat het uitwerken van leerlijnen tijd kost, en maak die tijd vrij.

> [lees alle tips](#)

Leren van en met elkaar

Het is essentieel dat je bij de start goed weet waar je het over hebt: zorg ervoor dat jullie kennis over leerlijnen actueel is. Daarnaast kun je ook veel leren van en met anderen, binnen en buiten je school. Het uitwisselen van kennis over leerlijnen en het delen van ervaringen blijkt een belangrijke succesfactor te zijn!

> [lees alle suggesties](#)

Werk in teams en plan een reeks bijeenkomsten

Als je start met het uitwerken van een leerlijn is het advies dat vanaf het begin met een breed team op te pakken. Stel een werkgroep samen en plan een serie bijeenkomsten in de agenda's.

> [lees alles over de invulling van teambijeenkomsten](#)

Aan de slag

Het is weer tijd om zelf aan de slag te gaan! Welke aanpak kies jij om binnen jouw school te werken met leerlijnen?

Stappenplan voor de aanpak

Dit stappenplan kan je helpen bij het ontwerpen van je aanpak.

Stap 1: voorbeelden

Kijk nog eens goed naar de [praktijkvoorbeelden](#). Welk voorbeeld inspireert jou het meeste en waarom? Wat neem je uit dit voorbeeld mee voor jouw aanpak?

Stap 2: tips

Kijk nog eens goed naar de tips van voorbeeldscholen, de suggesties hoe je slim in teams kunt werken, en de tips hoe je van en met elkaar kunt leren op [de vorige pagina](#). Wat neem je daaruit mee voor jouw aanpak?

Stap 3: aanpak

Werk nu de aanpak uit die jij wilt gebruiken om binnen jouw school met leerlijnen te werken. Daarvoor kun je deze suggesties gebruiken:

- **Start 'lean'.** Het werken met een leerlijn is voor de meeste scholen nieuw. Begin met een mindset waarbij je in kleine brokjes ontwikkelt, die uittest en bijstelt op basis van je ervaringen. 'Lean' ontwikkelen dus!
- **Ambities en vaardigheden.** Het klinkt misschien wat 'suf', maar het helpt erg veel als je goed in beeld hebt wat iedereen kan en vooral wil bijdragen. Gebruik daarvoor bijvoorbeeld een (online) vragenlijst, zodat je weet wie je in het ontwikkelteam moet hebben.
- **Tijd.** Het ontwikkelen van een leerlijn kost veel tijd. Misschien kun je die tijd vinden door kritisch te kijken naar huidige werkprocessen (zoals vergaderingen of de invulling van taakuren). Of door gemotiveerde leraren die graag willen gaan ontwikkelen extra te compenseren voor de aanvullende uren die ze (gaan) maken.
- **Team.** Zorg voor een goede teamspirit; je gaat immers langere tijd samen een productieproces in, wat vast niet altijd over rozen zal lopen. Start het project met een uitje, etentje of andere gezellige invulling.
- **Fundament.** Bij ieder project is het cruciaal dat er een stevig organisatorisch fundament bestaat. Dat betekent zorgen voor duidelijke afspraken en goede randvoorwaarden, zoals:
 - afspraken over *bestandsbeheer* (waar slaan we alles op, hoe organiseren we dat?)
 - afspraken over *verantwoordelijkheden* (wie doet wat, wie stuurt aan, wie bepaalt?)
 - afspraken over *interne en externe communicatie* (wie deelt wat met wie en in welk stadium?)
 - afspraken over *kwaliteit* (wat vinden wij een goede leerlijn en materialen binnen deze leerlijn?)

Schrijf je aanpak in je **logboek**, dat je in stap 1 hebt gedownload (als je dat nog niet hebt gedaan, dan kun je [het hier](#) downloaden).

Technologie voor de aanpak

Het slim inzetten van ICT maakt ook het proces zoveel prettiger. Wat wil jij gebruiken? Op de volgende pagina geven we je enkele tips voor ICT-toepassingen die je bij bovenstaand proces zeker van pas gaan komen!

Meer weten?

Op deze pagina vind je enkele handige ICT-tools die je kunt inzetten bij het organiseren van de ontwikkeling van jullie leerlijn.

ICT-tools

Gebruik onderstaande (gratis) ICT-tools om je te helpen bij het ontwikkelen en delen van jullie leerlijn:

- [Trello](#): we noemden Trello ook al bij het vorige hoofdstuk, maar ook hier sluit deze tool perfect aan. Maak lijsten met 'To do', 'Doing' en 'Done' aan, voeg per lijst taken toe en werk stapsgewijs de taken af.
- [Google Docs](#) en [Word Online](#): het maken van een leerlijn betekent dat je veel documenten gaat produceren. Om geen gedoe met versiebeheer te hebben maak je met deze tools alle documenten 'in de cloud', zodat iedereen altijd aan dezelfde versie samenwerkt.
- [YouTube](#): iedereen kent YouTube als bronnenbank voor video's, maar het is ook jullie eigen

televisie-kanaal! Met een Google- of Gmail-account log je eenvoudig in en organiseer je al jullie video-materiaal in jullie eigen account.

- [Wikiwijs](#): maak je leerlijn direct digitaal en ontwikkel hem vanaf dag 1 als een serie digitale lessen! Je leerlingen krijgen directe feedback, zien waar ze zijn in de leerlijn en de inhoud is erg makkelijk aanpasbaar.

Stap 4: evalueren

Een leerlijn ontwikkelen is één ding, maar zorgen dat jullie school ermee werkt, de leerlijn evalueert en zo nodig bijstelt is een ander verhaal. Op welke momenten en op welke manier ga je het werken met leerlijnen en de effecten evalueren? Deze vragen bespreken we in deze laatste stap.

En misschien wel het belangrijkste bij evalueren is goed kunnen **luisteren**. Doe je dat niet, dan krijg je moeilijk duidelijk wat de ander nou precies wil zeggen...

[//www.youtube.com/embed/9QlfoFq3uWA](https://www.youtube.com/embed/9QlfoFq3uWA)

Inspiratie uit de praktijk

Kijk eens hoe de vier voorbeeldscholen hun leerlijnen evalueren en bijstellen. Wat is hun droom voor de toekomst? Welke tips geven zij?

Evalueren en bijstellen

- Sharon Zuidgeest, Rijdende School: *In de winterperiode geven onze leerkrachten geen les omdat alle kinderen dan naar hun eigen school zijn. De leerkrachten richten zich dan onder meer via werkgroepen op de doorontwikkeling van ons onderwijsconcept en de leerlijnen.*
- Carla van den Bosch, Het Talent: *Onze medewerkers besteden 15% - 20% van hun tijd aan de doorontwikkeling van leerlijnen en leerarrangementen. Dat gebeurt in werkgroepen per vakgebied. Zo is er recent een werkgroep samengesteld die zich buigt over de doorontwikkeling van begrijpend lezen. Samen met experts heeft deze werkgroep een heel nieuw leerarrangement geschreven. Daarnaast onderzoeken we met twee universiteiten het effect van onze manier van werken en hoe wij ons onderwijsconcept van de pedagogische didactische kernstructuur kunnen blijven doorontwikkelen.*

<https://www.youtube.com/embed/NrHK2lfrrLY>

Dromen over de toekomst

- Carla van den Bosch, Het Talent: *We schrijven in Nederland wel op wat de leerdoelen zijn die kinderen moeten bereiken, maar we hebben niet uitgewerkt hoe leerlingen van de ene*

vaardigheid naar de andere komen door beproefde methodieken en activiteiten. Kortom, we vergeten de hoe-vraag te beantwoorden. Daardoor blijft het erg abstract en weinig tastbaar. Mijn grote wens is de hoe-vraag rondom werken met leerlijnen samen op te pakken. Kunnen we daarvoor niet de krachten bundelen, als scholen, uitgevers en ICT-experts? Kunnen we niet samen beproefde methodieken ontwikkelen die effectief zijn voor kinderen, zodat scholen antwoord krijgen op de vraag die zij zich iedere keer stellen: hoe kan ik dit kind het beste helpen om verder te komen?

- Hans Theeboom, O4NT: Als ik droom over de toekomst dan hoop ik (1) dat het curriculum in het basisonderwijs grondig wordt aangepast, en (2) dat er op landelijk niveau een koppeling komt tussen leerdoelen en verschillende soorten leermaterialen (methoden, apps, video's etc.). Niet in voorschrijvende zin, maar in de vorm van suggesties aan leerkrachten.

Evalueren en doorontwikkelen

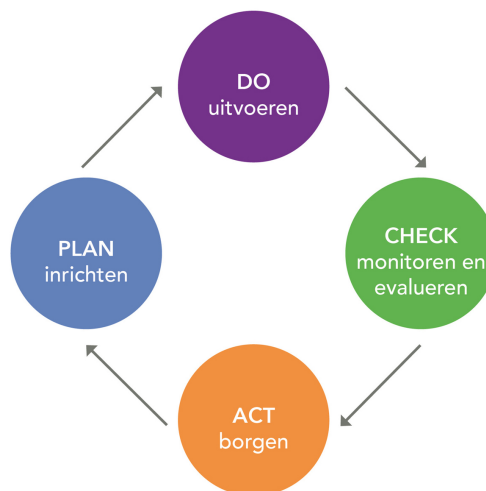

Waar begin je als je je leerlijn wilt evalueren en bijstellen? Op deze pagina geven we je enkele tips.

PDCA-cyclus

De 'plan-do-check-act' (PDCA) cyclus helpt je om sturing te geven aan de leerlijnactiviteiten en zo de kwaliteit ook op langere termijn te garanderen. Je start met de planningsfase: het ontwerpen en ontwikkelen van leerlijnen (**plan**). Vervolgens ga je ermee werken (**do**) en evalueer je de effecten en opbrengsten (**check**).

Het is belangrijk om aan het begin helder te formuleren op welke momenten en op welke manier je het werken met leerlijnen evalueert. Op basis van de evaluatiegegevens en nieuwe ontwikkelingen stel je de leerlijn bij (**act**) en begint de cyclus opnieuw.

Evaluatie-instrumenten

Om de effecten en opbrengsten van het werken met leerlijnen te evalueren zijn er verschillende methoden. Dat begint met de vraag wat je precies wilt meten. Gaat het je bijvoorbeeld om de tevredenheid van leerlingen, hun voortgang of om het effect op leerkrachten? Als je daar zicht op hebt ga je de methodiek en het meetmoment bepalen.

Zo kun je het proces en het eindresultaat evalueren met de werkgroepen die betrokken zijn bij de ontwikkeling van de leerlijnen. Ook kun je de voortgang of de tevredenheid van leerlingen gaan meten. Qua methodiek kun je kiezen voor een kwalitatieve methode (interview, panelgesprekken) of voor

kwantitatieve methode (online enquêtes, analyse van data).

Actuele ontwikkelingen

Naast de uitkomsten van de evaluatie is het ook belangrijk goed zicht te hebben op de wereld om je heen, zodat je ook die vernieuwing kunt meenemen bij de doorontwikkeling van de leerlijnen. Wat zijn de actuele ontwikkelingen in onderwijsland en de maatschappij?

Lees bijvoorbeeld eens het rapport [Onderwijs2032](#), het [Tendrapport ICT](#) of kijk nog eens naar deze **video**, waarin je enkele vernieuwende onderwijsrichtingen hoort.

https://www.youtube.com/embed/_uffjnVw5Qc

Aan de slag

Het is tijd voor de laatste opdracht van deze cursus: hoe wil jij jouw leerlijn evalueren en doorontwikkelen?

Stappenplan voor de evaluatie

Dit stappenplan kan je helpen de leerlijn te evalueren en bij te stellen:

Stap 1: afbakenen

Denk goed na over de vraag wat je precies wilt evalueren. Welke vraag of vragen wil je beantwoorden?

Stap 2: methodiek

Beantwoord vervolgens de vraag op welke manier je het werken met leerlijnen wilt evalueren: welke onderzoeksmethode wil je gebruiken? Kies je bijvoorbeeld voor een (online) enquête, ga je diepte-interviews afnemen of ga je een panelgesprek organiseren? Hierbij hoort ook de vraag welke doelgroep je in het onderzoek betreft.

Stap 3: nieuwe ontwikkelingen

Naast het doen van onderzoek is het ook belangrijk om scherp zicht te hebben op trends en ontwikkelingen in het onderwijs, zodat je ook die vernieuwing kunt meenemen bij de doorontwikkeling. Wat speelt er op dit moment? Zijn dat ontwikkelingen die zo belangrijk zijn dat ze effect hebben op het bijstellen van je leerlijn?

Stap 4: resultaten bespreken

Met wie bespreek je de resultaten en wie bepaalt of het nodig is de leerlijn bij te stellen?

Je kunt de antwoorden opschrijven in je **logboek**, dat je in stap 1 hebt gedownload (als je dat nog niet hebt gedaan, dan kun je [het hier](#) downloaden).

Technologie voor evaluatie

Op de laatste pagina van deze module bieden we je nog enkele handige ICT-tools die je kunnen helpen bij het evalueren van jullie leerlijn(en).

Meer weten?

Op deze pagina hebben we een paar websites opgenomen over de toekomst van het onderwijs. Ook vind je hier handige ICT-tools die je kunt inzetten bij het evalueren van de leerlijn.

Dromen over de toekomst

Op veel plekken wordt nagedacht over het onderwijs van de toekomst. Door deze websites te volgen blijf je op de hoogte van de nieuwe ontwikkelingen:

- [United4Education](#)
- [Leraren met lef](#)
- [Het kind](#)
- [Kennisnet](#)
- [Operation Education](#)
- [Tegenlicht documentaires over onderwijs](#)
- [Onderwijs 2032](#)

ICT-tools

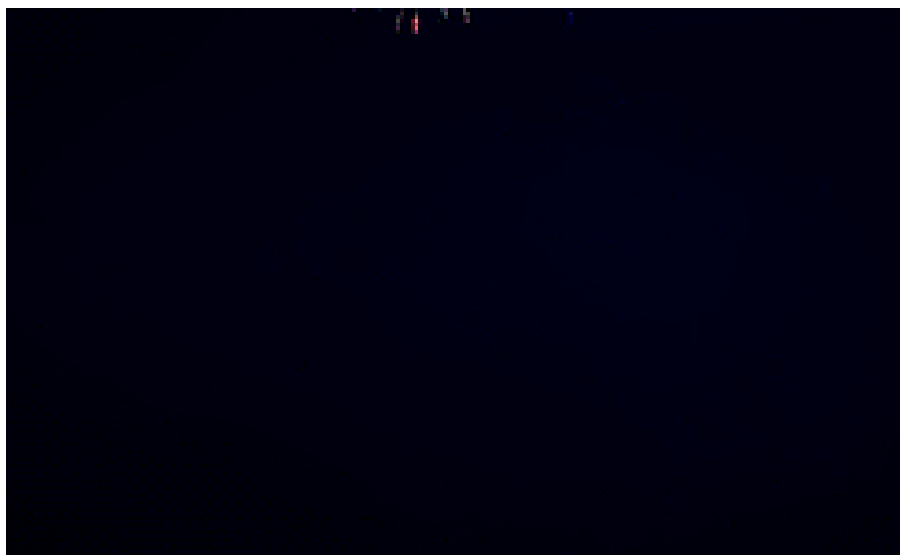
Gebruik onderstaande (gratis) ICT-tools om je te helpen bij het evalueren en bijstellen van je leerlijn:

- [Google Formulieren](#): een eenvoudige manier om een online vragenlijst te maken en zo input van alle betrokkenen te verzamelen.
- [GoPro](#): klinkt misschien gek, maar zou het niet fantastisch zijn als je gewoon een keer live mee kunt kijken bij een leerling, terwijl deze met de leerlijn werkt? Door de leerling een GoPro (of andere mini-camera) op een pet, arm of buik te laten bevestigen kun je als leraar via je telefoon op afstand meekijken. Zo zie je zonder druk van een leraar hoe de leerling zelf de leerlijn gebruikt.
- [Screencast-o-matic](#): maak een opname van het computerscherm terwijl de leerling met de (digitale) leerlijn bezig is. Zo kun je achteraf precies kijken hoe de leerling van de leerlijn gebruik heeft gemaakt, en zo kijken wat wel en niet functioneerde.
- [Plickers](#): een handige tool om meningen in een klas te peilen, waarbij je slechts één mobiele telefoon nodig hebt. Zo kun je zonder veel gedoe snel van leerlingen hun mening horen bij bepaalde vragen die de leraar hen over de leerlijn stelt. De antwoorden verschijnen automatisch op het digibord!

Afsluiting

Gefeliciteerd!

Je bent aan het einde gekomen van deze online cursus over leerlijnen. Hopelijk heb je hiermee alle tools in handen om goed aan de slag te kunnen met leerlijnen.

Mocht je na deze cursus nog vragen of opmerkingen hebben, dan horen we dat uiteraard graag. Neem dan contact op met Kennisnet via support@kennisnet.nl of via telefoonnummer **0800 3212233**.

Heel veel succes gewenst!

Bedankt

Deze cursus is tot stand gekomen vanuit een versnellingsvraag van Stichting Rijdende School in het PO Doorbraakproject Slimmer Leren met ICT, met ondersteuning van Kennisnet. Input is de face-to-face cursus over leerlijnen en curriculumbewustzijn die KPC voor Stichting Rijdende School heeft ontwikkeld. Deze input is aangevuld met ervaringen van drie andere scholen die werken met leerlijnen en informatie over ICT en het managen van projecten.

Als inhoudelijke experts werkten mee: Sharon Zuidgeest (Stichting Rijdende School), Nora Booij (Onderwijs met glans), Carla van den Bosch (Het Talent), Hans Theeboom (O4NT) en Marita Veldt (Montessorischool Soest).

Meer weten?

Mocht je meer willen weten over werken met leerlijnen dan kun je contact opnemen met:

- Kennisnet (support@kennisnet.nl of 0800 3212233).
- Sharon Zuidgeest, contactpersoon van de Rijdende School (http://ditwilhetonderwijs.nl/?page_id=133).
- Nora Booij, die als adviseur van KPC de training over werken met leerlijnen voor de Rijdende School heeft gemaakt (<http://onderwijsmetglans.nl/contact>).
- De landelijke organisaties die zich bezighouden met leerlijnen (zoals SLO), en de bureaus die een traject kunnen begeleiden (zoals KPC).

Over dit lesmateriaal

Colofon

Auteurs	Sander van Acht ; Hester Jelgerhuis ; Lalibel Mohaupt
Team	Stichting Kennisnet j.devreede@kennisnet.nl
Laatst gewijzigd	4 september 2019 om 13:16
Licentie	De Nederlandse Creative Commons 3.0 licentie waarbij de gebruiker het werk mag kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken mag maken onder de voorwaarde: Naamsvermelding, zie http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/nl/ . Meer informatie over de CC Naamsvermelding 3.0 Nederland licentie licentie.

Aanvullende informatie over dit lesmateriaal

Van dit lesmateriaal is de volgende aanvullende informatie beschikbaar:

Leerniveaus	VSO
Eindgebruiker	leraar
Studiebelasting	6 uur en 0 minuten
Trefwoorden	bewustzijn, curriculair, curriculair bewustzijn, leerkrachten, leerlijn, leerlijnen, onderwijs, ontwikkelen, primair, primair onderwijs